

Broedvogels van Oldematen, Meppelerdiep en Zwarte Water in 2018

Willem van Manen

Sovon-rapport 2018/55

Broedvogels van Oldematen, Meppelerdiep en Zwarte Water in 2018

Willem van Manen

Sovon-rapport 2018/55
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Staatsbosbeheer

Colofon

© Sovon 2018

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer, kavel OvP2-1 2018

Illustratie omslag: Willem van Manen

Wijze van citeren: van Manen W. 2018. Broedvogels van Oldematen, Meppelerdiep en Zwarte Water in 2018. Sovon-rapport 2018/55. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN-nummer: 2212 5027

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Beschrijving van het gebied.....	4
3. Werkwijze.....	6
3.1. Methode & veldwerk.....	6
3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens	6
3.3. Weers- en andere omstandigheden.....	6
3.4. Foutenbronnen.....	7
4. Resultaten.....	8
4.1.SNL-pakketten.....	10
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen	12
4.2. Soortbesprekingen	15
5. Evaluatie.....	20
6. Literatuur	21
Bijlage 1. Soortkaarten inventarisatie 2018	22

Samenvatting

In 2018 zijn in opdracht van Staatsbosbeheer Oldematen en de uiterwaarden Zwarte Water en het Meppelerdiep (814 ha) in de kop van Overijssel gekarteerd op broedvogels (kavel OvP2-1 2018). Hierbij zijn de meeste aanwezige soorten geïnventariseerd, met uitzondering van de meest algemene (Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink). Er zijn vijf integrale bezoeken gebracht die meest voor zonsopgang aanvingen. Expliciete nachtbezoeken zijn niet gebracht, maar enkele bezoeken zijn zo vroeg gestart dat nachtvogels waargenomen hadden kunnen worden. Er is in totaal 108 uur en 56 minuten gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 8,0 minuten/ha.

In totaal zijn 78 soorten vastgesteld als broedvogel. Conform de Rode Lijst zijn vier soorten aangemerkt als bedreigd, negen als kwetsbaar en tien als gevoelig. Vanwege het grote aantal: 23 soorten van de Rode Lijst, dat broedt in de Oldematen en met name het Zwarte Water, kunnen deze gebieden worden gezien als van respectievelijk regionaal en nationaal belang. Voor beide gebieden geldt dat het de moerashabitats zijn, die daarbij doorslaggevend zijn. Vanwege de vrij grote natuurlijke dynamiek in het Zwarte water, is er een grote kans dat de situatie, zoals die in 2018 werd aangetroffen, in stand kan worden gehouden. In de Oldematen verliezen soorten van open water, maar ook van diverse verlandingssituaties geleidelijk aan terrein. Dit is een gevolg van de voortschrijdende verlanding van de vele dwarssloten in het gebied. Na het verdwijnen van weidevogels, bestaat er een gerede kans dat op termijn ook soorten van moeras hier verder zullen afnemen. Van de gebieden langs het Meppelerdiep zijn geen oude gegevens beschikbaar en is dus niets te zeggen over ontwikkeling. Deze gebieden waren in 2018 het meest aantrekkelijk voor weidevogels.

Krabbenscheer en gele plomp in een van de Boksloten in het centrale deel van de Oldematen. 14 mei 2018 (Willem van Manen).

1. Inleiding

In 2018 zijn in opdracht van Staatsbosbeheer Oldematen, Meppelerdiep en Zwarte Water (814 ha) in de kop van Overijssel gekarteerd op broedvogels. De betreft de Oldematen, een halfopen laagveengebied, de uiterwaarden van het Zwarte Water en een drietal gebiedjes langs het Meppelerdiep. De inventarisatie vond plaats in het kader van het Subsidiestelsel Natuur en landschap – SNL- waarin onder andere het monitoren van broedvogels in een zesjarige cyclus wordt vereist en waarvan de resultaten worden gerapporteerd aan de betreffende provincie. Jaap Rouwenhorst (Coördinator monitoring) en Jeroen Bredenbeek (Boswachter ecologie) waren contactpersoon bij Staatsbosbeheer. Petra Verburg was verantwoordelijk voor de begeleiding vanuit het Sovon-kantoor. Sovon-collega's Lara Marx en John van Betteray worden bedankt voor hun bijdragen aan de totstandkoming van dit rapport. Roy Slaterus van Sovon en Jaap Rouwenhorst en Jeroen Bredenbeek van Staatsbosbeheer voorzagen het concept van commentaar.

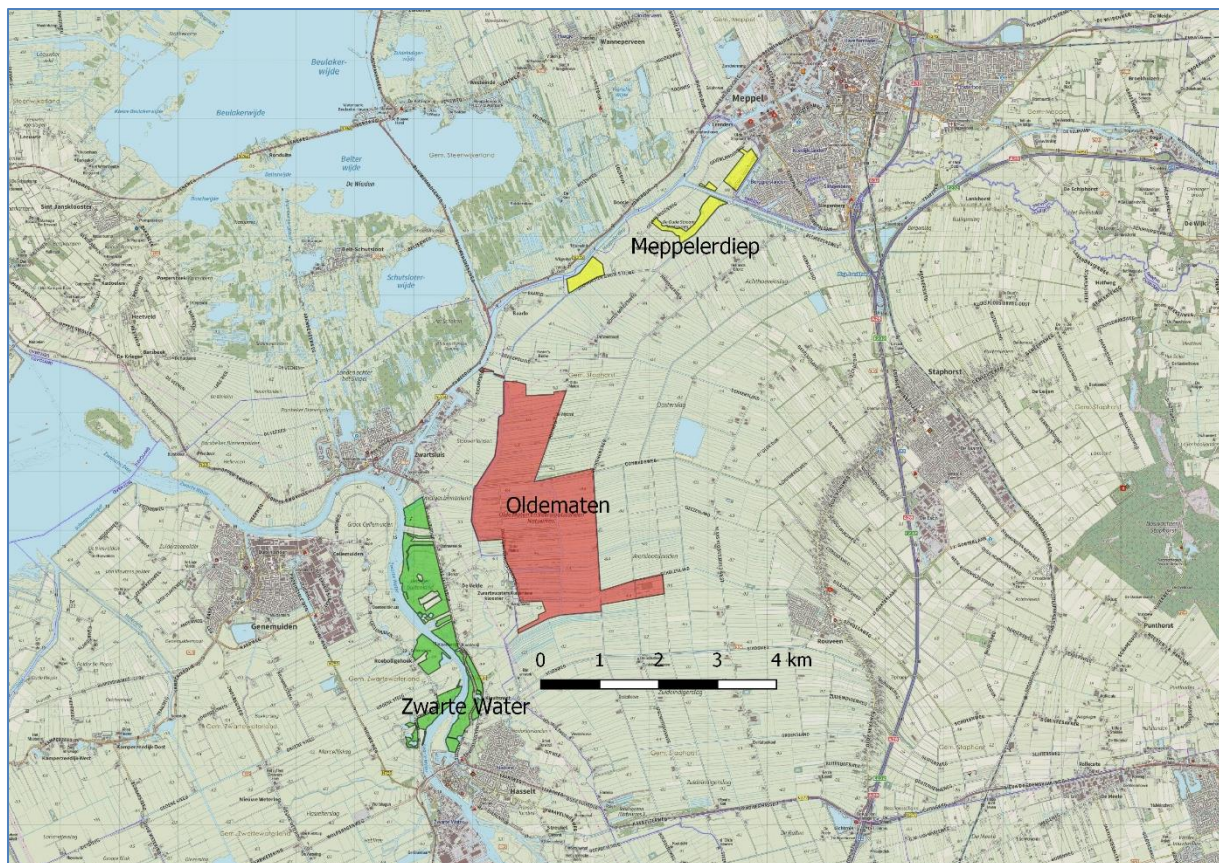
In dit rapport worden de soorten gepresenteerd volgens de systematiek van Het International Ornithological Committee (IOC).

Legsel van Grauwe Gans in een van de recent gecreëerde rietputten in het Zwarte Water. 11 april 2018 (Willem van Manen).

2. Beschrijving van het gebied

Het in 2018 gekarteerde gebied ligt tussen Meppel en Hasselt in de kop van Overijssel en kan globaal worden verdeeld in drie delen: Oldematen (577,1 ha), Zwarte Water (178,8 ha) en de graslanden langs het Meppelerdiep (58,1 ha) (figuur 1).

Figuur 1. Ligging van de gekarteerde gebieden in de kop van Overijssel.

De Oldematen vormen het meest westelijke gedeelte van het slagenlandschap van het Staphorsterveld. Na een grote ruilverkaveling zijn rond Staphorst de meeste houtwallen verdwenen en veel dwarswegen aangelegd. De Oldematen behielden echter hun merkwaardige, intieme karakter van een lange rij pijpenla-achtige weitjes die ongeveer een kilometer lang zijn en maar slechts enkele tientallen meters breed. De percelen zijn gescheiden door 5 tot 7 meter brede sloten, zogenaamde boksloten. Deze zijn ontstaan door verving en verkeren vrijwel allemaal in een zeker verlandingsstadium. Er is ook sprake van veel spontane opslag van els en wilg langs en in de boksloten, waardoor grote delen van het gebied een halfopen of zelfs besloten karakter hebben. In een deel van de sloten is open water aanwezig, maar op de meeste ligt een dikke laag drijvende moerasvegetatie, die in een groot deel van de gevallen dik genoeg is om overheen te lopen. Het veenpakket is veelal gevormd door riet en zeggen. In de bredere open wateren groeit onder meer krabbenscheer en gele plomp. Dit zijn boksloten die tijdens de inrichting van het natuurgebied rond 2010 zijn open gegraven en de oude watergangen. In het zuiden van het gebied ligt een oude eendenkooi, de Veerslootlandsanden, waar breder water aanwezig is, maar de randen zijn begroeid met bos, zodat er nauwelijks water- en moerasvogels broedden.

De graslandpercelen worden extensief beweid, laat één à twee maal per jaar gemaaid en een aantal wordt tevens na-beweid. In 2018 waren slechts enkele percelen permanent beweid. Met name in de zuidoostelijke uitloper is van enkele percelen de bovenlaag afgegraven als inrichting voor blauwgrasland. Deze percelen liggen lager en hebben een aanzienlijk schralere en bloemrijker vegetatie dan in de rest van het gebied. Maar ook in de rest van het gebied bestaat er een grote variatie in bloemrijkheid en grasdichtheid.

In het gebied liggen enkele boerderijen en niet alle percelen zijn in eigendom van Staatsbosbeheer. Particulieren percelen zijn mee-geïventariseerd en ook op de kaarten in dit rapport zijn ze niet apart

onderscheiden vanwege het overzicht. De opgegeven oppervlakte wijkt dan ook af van het eigendom van Staatsbosbeheer.

De uiterwaarden van het Zwarte Water (verder Zwarte Water genoemd) zijn een licht golvend landschap binnen de winterdijken van deze rivier, die feitelijk de benedenloop van de Overijsselse Vecht vormt. Het betreft een typisch uiterwaardenlandschap met kleiachtige bodems, afgewisseld met een enkel oud zandduin en kolkjes. Bij hoog water staat het gebied grotendeels onder water, zoals dat ook in de winter van 2018 het geval was geweest. Door het gebied loopt een aantal kreken, die soms begroeid zijn met riet. Vooral aan de oostoever van het Zwarte Water groeit een brede rietkraag variërend van enkele meters tot wel 60 meter breed. In het gebied liggen verder enkele putten of laagtes, soms met open water en enkele begroeid met riet.

Van de drie gebiedjes langs het Meppelerdiep zijn de meest zuidelijke en noordelijke het natst. Door middel van inlaten en windmolens staan ze 's winters tijdelijk onder water, maar in het voorjaar worden ze drooggemalen. De vegetatie was in het voorjaar van 2018 schraal en kort, met vrij veel dotterbloem, later opschietende zeggevegetaties. Er lopen enkele slootjes, waarvan een deel begroeid met riet. Het middelste terrein betreft graslandperceeltjes langs een oude, deels dichtgegroeide oude Meppelerdiep-arm. Het is een besloten gebied, er groeit veel riet in de oude rivierarm en er staan veel wilgen.

Bemaling met windmolentje in terrein (meest zuidelijke) langs Meppelerdiep. 24 maart 2018 (Willem van Manen).

3. Werkwijze

3.1. Methode & veldwerk

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de Basiskarteringsmethode toegepast, gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2016). Hierbij zijn de meeste aanwezige soorten gekarteerd, met uitzondering van de meest algemene (Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink). De werkwijze is gericht op het registreren van zang, balts en overige waarnemingen, waarbij veel aandacht uitgaat naar uitsluitende (gelijktijdige) waarnemingen. Bij roofvogels zijn nesten gezocht.

In het hele gebied zijn vijf integrale bezoeken gebracht (tabel 1) die meest voor zonsopgang aanvingen. Expliciete nachtbezoeken zijn niet gebracht, maar enkele bezoeken zijn zo vroeg gestart dat nachtvogels waargenomen hadden kunnen worden. Er is in totaal 108 uur en 56 minuten gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 8,0 minuten/ha.

Tabel 1. Bezoektijden aan het karteringsgebied in 2018.

Datum	Begin	Eind	Datum	Begin	Eind
23-mrt	06:18	14:45	15-mei	05:24	09:48
24-mrt	06:13	13:09	2-jun	04:01	12:55
9-apr	06:48	11:37	4-jun	05:27	15:26
10-apr	06:20	15:22	5-jun	06:17	15:10
11-apr	06:08	15:52	5-jun	16:30	16:48
9-mei	03:45	04:28	15-jun	07:08	16:36
11-mei	04:36	15:16	5-jul	09:26	17:05
14-mei	04:13	11:53	25-jul	08:37	09:57

3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld zijn de waarnemingen ingevoerd op een smartphone, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode zijn vastgelegd, inclusief de door de waarnemer afgelegde route. Na afloop zijn de data doorgestuurd naar de server van Sovon. De waarnemingen zijn automatisch geclusterd, waarbij gebruik is gemaakt van criteria die licht afwijken van de standaard BMP-criteria, vanwege het kleinere aantal bezoeken. Automatisch clusteren gaat in veel gevallen goed, maar resultaten moeten goed worden gecontroleerd, vooral vanwege fouten of slordigheden bij invoer in het veld. De database is zorgvuldig gecontroleerd op onzuiverheden. De clustercriteria zijn bijgesloten als metadata in de database en zijn weergegeven op de verspreidingskaarten.

3.3. Weers- en andere omstandigheden

Het weer is van invloed op de vogelactiviteit en daardoor mede bepalend voor de effectiviteit van het inventariseren. Slechte weersomstandigheden kunnen leiden tot een lagere trefkans. In tabel 2 staan enkele gemiddelde weersvariabelen samengevat. Behalve een te koude maart, die begon met een paar ijsdagen en een harde oostenwind, waren de andere drie lentemaanden zacht en warm. Hoewel april meer nattigheid opleverde dan normaal, was het voorjaar gemiddeld genomen ook droog; vooral vanwege de extreme droogte in juni. Terugblikkend kan worden geconcludeerd dat we in 2018 in Nederland één van de allerwarmste, zonnigste en droogste lentes ooit beleefden.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in de periode maart-juni 2018, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor langjarig gemiddelde (1981-2010).

Maand	Temp. °C	Norm	Zon-uren	Norm	Neerslag (mm)	Norm
Maart	4,7	6,2	132	125	60	68
April	12,2	9,2	181	178	74	44
Mei	16,4	13,1	290	213	47	61
Juni	17,5	15,6	213	201	29	68

Vanwege de vrij natte voorafgaande zomer, herfst en winter, was de waterstand in veel gebieden bij aanvang van het broedseizoen 2018 hoog. Vanwege het oplopende neerslagtekort, sloeg dit in de loop van juni om in een droge situatie en vielen ondiepe (delen van) plassen droog.

Hoewel het landelijk bepaald geen goed veldmuizenjaar was, was de situatie in met name de Oldematen bepaald niet slecht. Hogere ruggen waren zelfs doorboord met veldmuisholletjes. Vestigingsvoorwaarden en de mogelijkheid om jongen groot te brengen, waren voor muizen etende roofvogels, uilen en Ooievaar, waarschijnlijk positief.

3.4. Foutenbronnen

In de Oldematen was met name intekenen van waarnemingen lastig, omdat het gebied alleen in rechte lijnen (over de smalle percelen tussen de sloten) kon worden doorkruist, met ruimtes van 150-200 m tussen de banen. Hoewel veel boksloten sterk verland waren, bleek je na het oversteken van enkele sloten altijd vast te lopen en al snel is daarom niet meer afgeweken van de lineaire trajecten. Dit bracht met zich mee dat het soms lastig was vast te stellen vanuit welke boksloot er werd gezongen en ook of het een andere vogel was wanneer je hem van de andere kant hoorde. Dit probleem was het grootst bij dieper in de vegetatie zingende soorten als Bosrietzanger en Kleine Karekiet, maar veel minder bij harder zingende soorten als Blauwborst, Rietzanger en Grasmus, die bovendien vaak zangvluchtjes maken.

Vanwege de beslotenheid was het vrij lastig om de Grauwe Klauwieren te vinden, die meestal helemaal nietslaten horen. Het is prettig dat ik hierbij gebruik kon maken van de waarnemingen van Rinus Goutbeek, Michiel Poolman en Martijn Bunskoek. Zonder de inspanningen van deze mensen had ik één territorium zeker, en een ander territorium waarschijnlijk gemist.

Verder zijn in de Oldematen weliswaar de particuliere percelen ook geteld, maar dat geldt niet voor alle soorten bij huizen, als Witte Kwikstaart, Huismus, Ringmus en Boerenwaluw. Deze zijn zeker onder-teld.

In het Zwarte Water is het bijzonder lastig dat vogels in het water direct achter de oever niet kunnen worden waargenomen. Ik vermoed dat hierdoor met name het aantal Tafeleenden is onderschat. Daarnaast zijn enkele binnenwateren, die wel eigendom zijn van Staatsbosbeheer, niet opgenomen in de bij de opdracht aangeleverde shape van het inventarisatiegebied. In het bijzonder voor Fuut en Zwarte Stern leidde dit tot een sterke vermindering van het aantal (Alle Zwarte Sterns vielen buiten het inventarisatiegebied). Bij de Zwarte Stern is dit handmatig rechtgezet in de tabel met aantallen in 2018 en in de tabel waarin aantallen over de jaren worden vergeleken. Het verdient aanbeveling om in de toekomst de opdracht-shapes na te lopen op administratieve beslissingen met onbedoelde consequenties.

Incompleet legsel van Grauwe Klauwier. Noordelijke Oldematen, 15 juni 2018 (Willem van Manen).

4. Resultaten

In totaal werden in de het geïnventariseerde gebied 78 soorten vastgesteld als broedvogel, waarvan er 70 zijn gekarteerd (tabel 3). Naast de soorten in de tabel kwamen Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink voor. Conform de Rode Lijst zijn vier soorten aangemerkt als bedreigd, negen als kwetsbaar en tien als gevoelig.

Tabel 3. Broedvogels in het gekarteerde gebied in 2018. De Rode lijststatus (Van Kleuen et al. 2017) is opgenomen in de kolom RL. (BE = Bedreigd, KW=Kwetsbaar, GE=Gevoelig).

Soort	Oldematen		Zwarte Water		Meppelerdiep		Totaal		RL
	N	N/100 ha	N	N/100 ha	N	N/100 ha	N	N/100 ha	
Grote Canadese Gans	2	0.3	11	6.2	0	0	13	1.6	
Grauwe Gans	23	4	153	85.6	20	34.4	196	24.1	
Soepgans	0	0	2	1.1	0	0	2	0.2	
Knobbelzwaan	6	1	3	1.7	1	1.7	10	1.2	
Nijlgans	4	0.7	0	0	0	0	4	0.5	
Zomertaling	3	0.5	1	0.6	0	0	4	0.5	BE
Slobeend	3	0.5	12	6.7	0	0	15	1.8	KW
Krakeend	17	2.9	23	12.9	0	0	40	4.9	
Wilde Eend	71	12.3	21	11.7	6	10.3	98	12	
Wintertaling	0	0	1	0.6	0	0	1	0.1	KW
Tafeleend	0	0	1	0.6	0	0	1	0.1	
Kuifeend	1	0.2	3	1.7	2	3.4	6	0.7	
Fazant	14	2.4	2	1.1	2	3.4	18	2.2	
Fuut	1	0.2	0	0	0	0	1	0.1	
Ooievaar	9	1.6	0	0	0	0	9	1.1	
Roerdomp	0	0	1	0.6	0	0	1	0.1	KW
Havik	1	0.2	0	0	0	0	1	0.1	
Bruine Kiekendief	0	0	2	1.1	0	0	2	0.2	
Buizerd	13	2.3	1	0.6	1	1.7	15	1.8	
Waterral	2	0.3	0	0	0	0	2	0.2	
Meerkoet	6	1	11	6.2	1	1.7	18	2.2	
Kievit	4	0.7	17	9.5	4	6.9	25	3.1	
Wulp	1	0.2	3	1.7	4	6.9	8	1	KW
Grutto	0	0	0	0	4	6.9	4	0.5	GE
Watersnip	0	0	0	0	1	1.7	1	0.1	BE
Tureluur	1	0.2	8	4.5	1	1.7	10	1.2	GE
Zwarte Stern	0	0	18	10.1	0	0	14	2.2	BE
Holenduif	5	0.9	0	0	0	0	5	0.6	
Houtduif	10	1.7	0	0	1	1.7	11	1.4	
Koekoek	5	0.9	0	0	1	1.7	6	0.7	KW
Grote Bonte Specht	8	1.4	0	0	0	0	8	1	
Torenvalk	2	0.3	0	0	0	0	2	0.2	KW
Boomvalk	2	0.3	0	0	0	0	2	0.2	KW
Grauwe Klauwier	6	1	0	0	0	0	6	0.7	BE
Gaai	8	1.4	0	0	0	0	8	1	
Zwarte Kraai	9	1.6	2	1.1	1	1.7	12	1.5	
Matkop	12	2.1	1	0.6	0	0	13	1.6	GE
Baardman	0	0	8	4.5	0	0	8	1	
Staartmees	5	0.9	0	0	0	0	5	0.6	
Rietzanger	111	19.2	55	30.8	2	3.4	168	20.6	
Kleine Karekiet	130	22.5	60	33.6	16	27.5	206	25.3	
Bosrietzanger	84	14.6	15	8.4	15	25.8	114	14	
Spotvogel	12	2.1	1	0.6	2	3.4	15	1.8	GE
Sprinkhaanzanger	23	4	1	0.6	0	0	24	2.9	

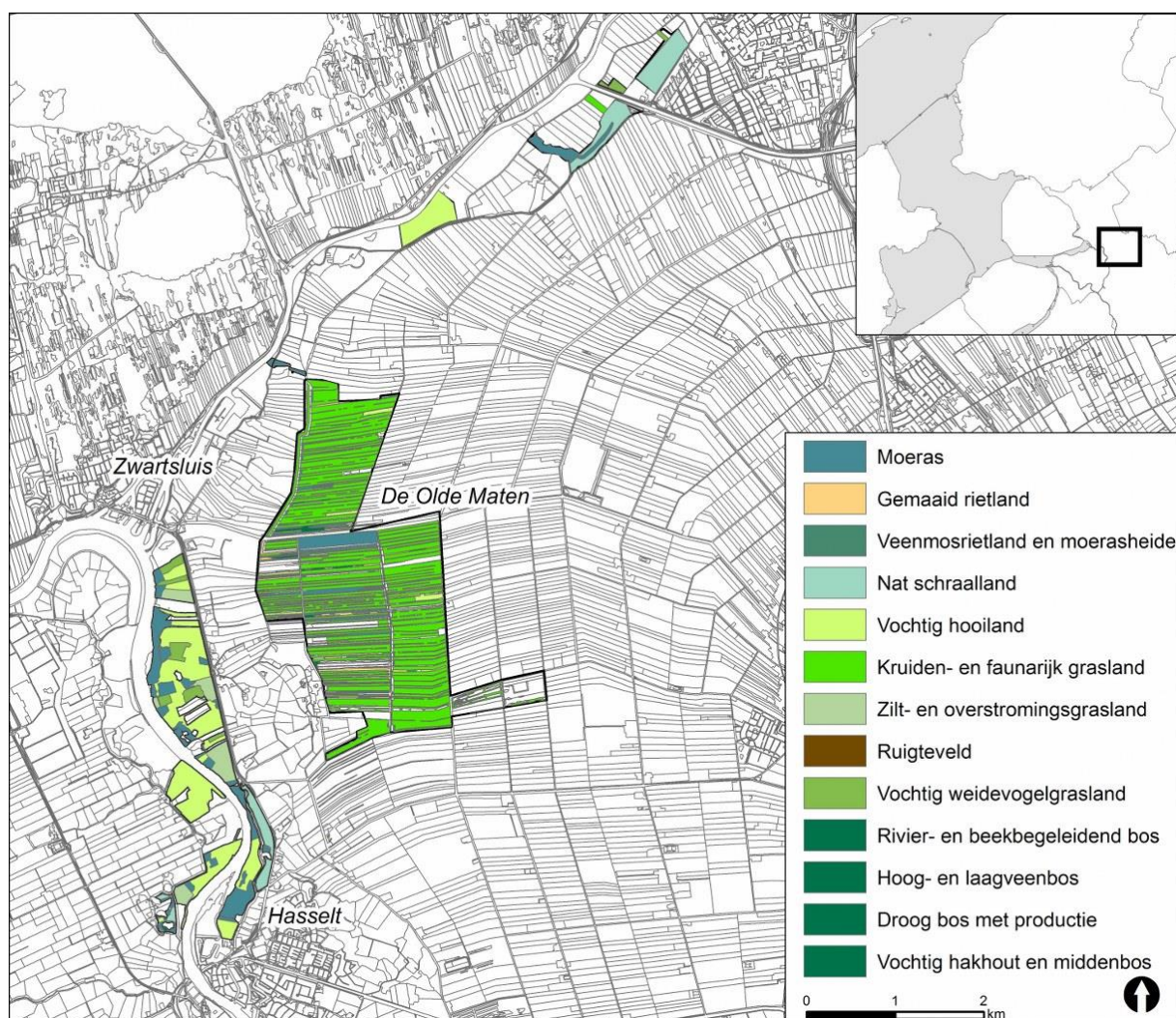
Soort	Oldematen		Zwarte Water		Meppelerdiep		Totaal		RL
	N	N/100 ha	N	N/100 ha	N	N/100 ha	N	N/100 ha	
Snor	0	0	8	4.5	0	0	8	1	KW
Zwartkop	38	6.6	2	1.1	3	5.2	43	5.3	
Tuinfluitier	53	9.2	5	2.8	5	8.6	63	7.7	
Braamsluiper	3	0.5	0	0	0	0	3	0.4	
Grasmus	147	25.5	4	2.2	7	12	158	19.4	
Boomkruiper	6	1	1	0.6	0	0	7	0.9	
Spreeuw	13	2.3	1	0.6	0	0	14	1.7	
Zanglijster	18	3.1	0	0	0	0	18	2.2	
Grauwe Vliegenvanger	6	1	0	0	0	0	6	0.7	GE
Blauwborst	64	11.1	13	7.3	8	13.8	85	10.4	
Nachtegaal	1	0.2	0	0	0	0	1	0.1	KW
Gekraagde Roodstaart	1	0.2	0	0	0	0	1	0.1	
Roodborsttapuit	23	4	0	0	3	5.2	26	3.2	
Huismus	8	1.4	0	0	0	0	8	1	GE
Ringmus	5	0.9	0	0	0	0	5	0.6	GE
Heggenmus	11	1.9	0	0	2	3.4	13	1.6	
Gele Kwikstaart	2	0.3	1	0.6	1	1.7	4	0.5	GE
Witte Kwikstaart	1	0.2	0	0	0	0	1	0.1	
Graspieper	21	3.6	2	1.1	2	3.4	25	3.1	GE
Boompieper	39	6.8	1	0.6	0	0	40	4.9	
Appelvink	3	0.5	0	0	0	0	3	0.4	
Goudvink	2	0.3	0	0	0	0	2	0.2	
Groenling	4	0.7	2	1.1	0	0	6	0.7	
Kneu	11	1.9	1	0.6	3	5.2	15	1.8	GE
Putter	23	4	1	0.6	1	1.7	25	3.1	
Rietgors	97	16.8	62	34.7	10	17.2	169	20.8	

Oude hoogzit, waarvan er veel te vinden zijn in de Oldematen. De oude cabine is er met ooievaarsnest en al afgevallen, maar de Ooievaars nemen ook genoeg met de lagere verdieping. 10 april 2018 (Willem van Manen).

4.1. SNL-pakketten

In figuur 3 is de verspreiding van SNL-beheertypen weergegeven en in tabel 4 staan de voor vogels pakketten met de kwalificerende soorten. Enkele types zijn goed voorzien van kwalificerende soorten, maar vooral types met kleinere oppervlakte bevatten geen of weinig kwalificerende soorten.

Figuur 3. Toegekende SNL-beheertypen in het gekarteerde gebied.

Tabel 4. In het gebied voorkomende SNL-beheertypen met kwalificerende vogelsoorten. Soorten die in het gebied zijn aangetroffen staan vet gedrukt. Pakketten waarvoor geen kwalificerende vogelsoorten zijn aangewezen, zijn niet in de tabel opgenomen.

Nr	SNL-beheertype	Meetsoorten
N05.01	moeras	Roerdomp , Woudaap, Kwak, Grote Zilverreiger, Purperreiger, Lepelaar, Bruine Kiekendief , Blauwe Kiekendief, Waterral, Porseleinhoen, Klein Waterhoen, Kleinst Waterhoen, Blauwborst , Sprinkhaanzanger , Snor , Rietzanger , Grote Karekiet, Baardman , Buidelmees
N05.02	gemaaid rietland	Roerdomp, Woudaap, Kwak, Grote Zilverreiger, Purperreiger, Lepelaar, Bruine Kiekendief, Blauwe Kiekendief, Waterral, Porseleinhoen, Klein Waterhoen, Kleinst Waterhoen, Blauwborst , Sprinkhaanzanger , Snor , Rietzanger , Grote Karekiet, Baardman , Buidelmees
N10.01	nat schraalland	Kwartelkoning, Kempphaan, Watersnip, Grutto , Tureluur, Gele Kwikstaart
N10.02	vochtig hooiland	Kwartelkoning, Kempphaan, Watersnip , Grutto , Tureluur , Gele Kwikstaart

Nr	SNL-beheertype	Meesoorten
N12.04	zilt- en overstromingsgrasland	Zomertaling, Slobeend, Patrijs, Kwartelkoning, Kluut, Kleine Plevier, Kemphaan, Watersnip, Grutto, Tureluur, Graspieper, Gele Kwikstaart
N12.06	ruigteveld	Nachtegaal, Paapje, Roodborsttapuit, Sprinkhaanzanger, Bosrietzanger, Spotvogel, Grasmus, Grauwe Klauwier, Putter, Kneu, Geelgors
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	Krakeend, Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Kuifeend, Kemphaan, Watersnip, Grutto, Wulp, Tureluur , Veldleeuwerik, Graspieper, Gele Kwikstaart
N14.01	rivier/beekbegeleidend bos	Kwak, Kleine Bonte Specht, Nachtegaal, Blauwborst, Wielewaal, Appelvink
N14.02	hoog- en laagveenbos	Grote Bonte Specht , Kleine Bonte Specht, Nachtegaal, Blauwborst , Gekraagde Roodstaart, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Boomkruiper , Wielewaal
N16.01	droog bos met productie	Wespendief, Groene Specht, Zwarte Specht, Middelste Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Boomleeuwerik, Fluiter, Vuurgoudhaan, Boomklever, Wielewaal, Raaf, Keep, Sijs, Appelvink, Geelgors
N17.01	vochtig hakhout en middenbos	Boompieper, Nachtegaal, Blauwborst, Zanglijster, Cetti's Zanger, Spotvogel, Matkop, Buidelmees, Wielewaal, Appelvink

Grauwe Klauwieren kunnen, wanneer ze eieren of jongen hebben, bijzonder steels zijn en makkelijk worden gemist. Noordelijke Oldematen, 5 juli 2018 (Willem van Manen)

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

De Oldematen zijn eerder gekarteerd in 1992 (Klemann 1993), in 2001 door M. Koopmans en in 2009 door Sido Rondaan (van Groen 2009). Het Zwarte Water is in 1999 geïnventariseerd door Frank de Roder (Database Staatsbosbeheer) en in 2009 door Sido Rondaan (Database Staatsbosbeheer). De gebieden die in alle jaren werden gedekt staan in Figuur 4. Vergelijking van aantallen staan in tabel 5 en 6. Een deel van het Zwarte Water, De Koppels, de oostoever tussen het gemaal Kloosterzijl en Hasselt en dan alleen het deel ten westen van de dijk, werd ook gekarteerd in 1978 door Gerrit Gerritsen en in 1995 door Jeroen Bredenbeek.

Figuur 4. Overzicht van in eerder jaren gekarteerde gebiedsdelen.

In de Oldematen valt op dat de karteringen van 1992, 2001 en 2018 voor veel soorten behoorlijk in lijn liggen, maar dat de aantallen in 2009 soms aan de hoge kant zijn. Dit is vooral het geval bij soorten die sowieso talrijk zijn als Grasmus, Kleine Karekiet en Bosrietzanger en daarnaast bij soorten die over grotere afstand zijn te horen, zoals Boompieper en Koekoek. In het geval van de Koekoek is wel zeker dat de aantallen voor 2009 veel te hoog zijn en dat individuen dubbel zijn geteld. Bij de andere soorten weten we niet welke kartering dichter bij de waarheid zit, maar is het zinvol om bij het analyseren van aantalsverloop rekening te houden met een systematische afwijking. Het in 2009 opgevoerde territorium van een Sperwer is onwaarschijnlijk en de uitschieter bij Gekraagde Roodstaart is vreemd, maar niet onmogelijk.

Globaal kan worden gesteld dat het met de meeste watervogels goed lijkt te gaan, wat voor ganzen in lijn is met de landelijke ontwikkeling. De overige soorten zullen te maken hebben gehad met een negatieve tendens door verlanding van de sloten, die vaak ruimschoots gecompenseerd kan zijn door het aanleggen van een parallelle watergang met veel inhammen aan de kopse zijde van de sloten. Juist hier werden de meeste Knobbelzwanen en Krakeenden geteld. Zonder deze ingreep is het waarschijnlijk dat alle watervogels in aantal zouden zijn afgenomen.

Weidevogels zijn afgenomen en ook de Wulp, waarvan de dichtheden ooit zeer hoog waren (ongeveer 100 paren in de jaren tachtig (mededeling Jeroen Bredenbeek), is nu zo goed als verdwenen. Ook het paapje werd alleen nog in 1992 vastgesteld. Uitzondering is de Graspieper, die in 2018 voor het eerst

werd vastgesteld op meerdere plekken in het gebied, maar in, of in de buurt van, delen die recent zijn geplagd. De verspreiding van de Graspieper toont enige overeenkomst met de eveneens sterk toegenomen Roodborsttapuit, die zich in deze omgeving eerder als weidevogel (sloottaluds) dan als struweelsoort gedraagt.

Bij soorten van riet en moeras is te zien dat de soorten die types zonder al te veel opslag van struiken en bomen prefereren als Kleine Karekiet en Bosrietzanger, in aantal zijn afgenomen, terwijl de Rietzanger, die houdt van meer verrommelde en drogere omstandigheden, in aantal is toegenomen. Blauwborst en Rietgors voelen zich in beide habitats thuis en zijn in aantal gelijk gebleven.

Soorten van struiken en struwelen zijn in het algemeen toegenomen (Grasmus, Grauwe Klauwier), maar dit geldt niet voor de Tuinfluiter.

Hoewel er in de afgelopen decennia best veel bomen zijn gekapt in het gebied, om het open karakter enigszins te behouden, hebben soorten met een voorkeur voor opgaand bos zich gevestigd of zijn in aantal toegenomen. Goede voorbeelden zijn Grote Bonte Specht, Boomkruiper en Appelvink.

Tabel 5. Broedvogelaantallen in een deel van de Oldematen in 1992, 2001, 2009 en 2018. ?= onbekend of aanwezig als broedvogel, += aanwezig in onbekend aantal.

Soort	1992	2001	2009	2018	Soort	1992	2001	2009	2018
Grote Canadese Gans	0	0	1	2	Boerenwaluw	?	?	25	+
Grauwe Gans	0	0	1	21	Staartmees	3	2	5	5
Knobbelzwaan	0	1	3	5	Rietzanger	8	45	54	96
Nijlgans	0	0	5	4	Kleine Karekiet	208	223	226	114
Zomertaling	0	0	0	2	Bosrietzanger	99	86	118	70
Slobeend	4	0	1	1	Spotvogel	20	12	9	12
Krakeend	0	0	1	15	Sprinkhaanzanger	22	23	35	23
Wilde Eend	+	+	+	60	Snor	0	1	1	0
Kuifeend	0	0	0	1	Zwartkop	9	12	57	35
Kwartel	0	1	0	0	Tuinfluiter	107	46	80	51
Fazant	29	8	22	11	Braamsluiper	7	3	1	2
Fuut	1	0	0	1	Grasmus	88	101	204	128
Ooievaar	0	1	7	7	Boomkruiper	1	4	2	6
Sperwer	0	0	1	0	Spreeuw	?	?	?	13
Havik	1	1	2	1	Zanglijster	?	?	31	18
Buizerd	8	6	10	11	Grote Lijster	0	1	0	0
Waterral	3	6	2	1	Grauwe Vliegenvanger	8	2	4	6
Meerkoet	43	+	5	4	Blauwborst	12	63	50	53
Scholekster	3	0	0	0	Nachtegaal	1	2	1	1
Kievit	2	0	0	0	Bonte Vliegenvanger	1	0	0	0
Wulp	24	2	4	1	Zwarte Roodstaart	1	0	0	0
Grutto	1	0	0	0	Gekraagde Roodstaart	1	2	10	1
Holenduif	3	0	4	3	Paapje	2	0	0	0
Houtduif	?	?	?	10	Roodborsttapuit	0	3	11	18
Koekoek	10	12	19	5	Huismus	?	?	5	8
Kerkuil	1	?	2	?	Ringmus	?	?	9	5
Ransuil	3	0	0	0	Heggenmus	?	?	?	10
Kleine Bonte Specht	1	0	0	0	Witte Kwikstaart	7	+	2	1
Grote Bonte Specht	0	0	9	8	Graspieper	0	0	0	9
Torenvalk	4	1	0	1	Boompieper	0	26	73	38
Boomvalk	0	1	0	1	Appelvink	0	0	1	3
Grauwe Klauwier	0	0	2	6	Goudvink	1	3	3	2
Wielewaal	2	0	0	0	Groenling	1	?	3	4
Gaai	5	+	9	7	Kneu	8	8	9	8
Zwarte Kraai	18	+	7	7	Putter	6	15	29	21
Matkop	15	6	14	12	Rietgors	107	80	80	81

Zwarte Water

Ook in het Zwarte Water lijken de aantallen van 2009 aan de hoge kant, maar omdat hier van minder jaren karteringen voorhanden zijn, is het minder makkelijk te beoordelen of dit uitschieters zijn. De karteringen werd echter door dezelfde persoon uitgevoerd als die in de Oldematen in 2009 en het is dus aannemelijk dat rekening moet worden gehouden met een matige vergelijkbaarheid van de aantallen. Verder moet worden bedacht dat het hier om een uiterwaard gaat, waarbij de jaarlijks fluctuerende hoogte van de waterstand in de rivier van grote invloed kan zijn op de broedvogelaantallen. In het voorjaar van 2018 stond er bijna geen overjarig riet. Door late vorst in het voorjaar van 2017, sneeuwval in oktober en twee hoge waters met stormen, lag het meeste overjarig riet plat. Dit heeft ook effect gehad op de aantallen rietbroedvogels. In zekere zin is het dus een hachelijke zaak om op basis van drie karteringen een trend te bepalen.

Watervogels lijken in het algemeen toegenomen, mogelijk een gevolg van de uitbreiding van natte compartimenten door het plaatselijk verleggen van de zomekade, graven van poelen en afplaggen van rietlanden, waardoor nieuwe stukken waterriet zijn ontstaan. Dit kan ook gunstig zijn geweest voor enkele soorten van rietmoeras als Bruine Kiekendief, Roerdomp, Baardman en Snor.

Weidevogels zijn in aantal afgenomen, al waren de aantallen in 1999 bepaald niet hoog. De overige soorten komen in dermate klein aantal voor, dat er weinig valt te zeggen over een aantalsontwikkeling.

Tabel 6. Broedvogelaantallen in een deel van het Zwarte Water in 1999, 2009 en 2018. ?= onbekend of aanwezig als broedvogel += aanwezig in onbekend aantal.

Soort	1999	2009	2018	Soort	1999	2009	2018
Grote Canadese Gans	0	0	5	Koekoek	0	3	0
Grauwe Gans	0	42	120	Zwarte Kraai	1	2	0
Soepgans	0	1	2	Matkop	0	0	1
Knobbelzwaan	1	0	2	Buidelmees	1	0	0
Nijlgans	0	3	0	Baardman	2	1	7
Bergeend	1	0	0	Fitis	6	?	+
Zomertaling	0	1	1	Tjiftjaf	2	?	+
Slobeend	2	5	10	Rietzanger	40	51	51
Krakeend	0	6	18	Kleine Karekiet	36	78	53
Wilde Eend	11	+	12	Bosrietzanger	0	28	8
Wintertaling	0	0	1	Spotvogel	0	1	0
Tafeleend	0	3	1	Sprinkhaanzanger	0	8	1
Kuifeend	0	2	3	Snor	2	1	8
Fazant	2	4	2	Tuinfluiter	0	2	0
Dodaars	1	0	0	Grasmus	1	0	2
Fuut	1	1	0	Winterkoning	3	+	+
Roerdomp	0	1	1	Spreeuw	1	?	0
Bruine Kiekendief	0	3	2	Merel	2	?	?
Buizerd	1	0	0	Zanglijster	1	?	0
Waterral	0	3	0	Blauwborst	11	22	11
Kwartelkoning	0	1	0	Ringmus	0	1	0
Meerkoet	7	8	10	Heggenmus	2	?	0
Scholekster	2	0	0	Gele Kwikstaart	1	1	1
Kievit	3	19	9	Graspieper	1	0	1
Wulp	2	10	3	Vink	1	?	?
Grutto	3	5	0	Groenling	1	?	0
Watersnip	2	0	0	Kneu	2	4	0
Tureluur	3	10	4	Putter	2	3	0
Zwarte Stern	7	1	18	Rietgors	67	73	56
Houtduif	3	?	0				

De Koppels

Dit gebiedje tussen het gemaal Kloosterzijl en Hasselt werd gekarteerd in 1987 en 1995. Resultaten van dit reeksje, dat 40 jaar beslaat, staan in tabel 7. Afgezien van verdwenen Grutto's en sterk toegenomen ganzen, is er eigenlijk niet eens zoveel veranderd in dit deel van het gebied. Opmerkelijk is verder de

toename van Rietgors, die hier vroeger kennelijk niet voorkwam. De Zwarte Sterns zaten alleen in 1995 voor een deel aan deze zijde van het gemaal.

Tabel 7. Broedvogelaantallen in de Koppels (binnendijs tussen gemaal Kloosterzyl en Hasselt) in 1978, 1995 en 2018.

Soort	1978	1995	2018	Soort	1978	1995	2018
Grote Canadese Gans	0	0	2	Wulp	0	1	0
Grauwe Gans	0	0	54	Grutto	3	0	0
Soepgans	0	0	1	Tureluur	2	1	2
Zomertaling	1	0	0	Zwarte stern	0	10	0
Slobeend	1	1	8	Koekoek	0	1	0
Krakeend	0	0	9	Matkop	0	0	1
Wilde Eend	8	4	6	Baardman	0	4	0
Wintertaling	1	0	0	Rietzanger	5	9	12
Fazant	0	2	0	Kleine Karekiet	24	34	24
Fuut	3	3	0	Bosrietzanger	4	2	5
Roerdomp	0	1	0	Sprinkhaanzanger	0	1	1
Bruine Kiekendief	0	3	1	Snor	1	3	3
Waterhoen	1	1	0	Grasmus	0	0	1
Meerkoet	0	9	2	Blauwborst	0	3	6
Scholekster	0	1	0	Rietgors	0	0	20
Kievit	6	3	5				

4.2. Soortbesprekingen

Grauwe Gans, n=196

In de Oldematen was de Grauwe Gans allerminst talrijk, waarschijnlijk als gevolg van aanwezigheid van grondpredatoren in combinatie met afwezigheid van eilandjes. Alle maar enigszins in aanmerking komende broedplaatsen konden makkelijk onder dekking worden benaderd, wat de ganzen een zeer ongemakkelijk gevoel moet hebben gegeven. In de buurt van enkele restanten van brede sloten werden resten van eieren gevonden, ten teken dat er wel broedpogingen zijn gedaan. Nergens zijn echter jongen waargenomen.

In het Zwarte Water waren wel degelijk Vossen aanwezig (diverse burchten op zandkoppen), die ondanks bestrijding ten behoeve van weidevogelbescherming, ook nog jongen wisten groot te brengen. Desondanks zat het gebied in maart en april stampvol Grauwe Ganzen die een zware strijd voerden om de betere (natte) nestelplaatsen, maar ook genoeg namen met kurkdroog landriet. Het uitkomstsucces van deze nesten moet zeer laag zijn geweest, want tomen jongen waren later in het seizoen op de vingers van één hand te tellen. De meeste tomen met jongen vertrokken naar de overkant van het Zwarte water, daar is meer boerenland met lekkerder gras. In het gekarteerde deel was het aandeel reservaatgrasland hoog en voor de ganzen als foerageergebied minder interessant door de lengte van het gras en de voedingstoestand (onbemest)

Het vinden van gedumpte (niet in nesten gelegde) eieren was begin april geen zeldzaamheid en hierdoor had ik het genoeg kennis te maken met de smaak van deze eieren, die in gebakken toestand zeer goed was. Met name de smaak en structuur van het eiwit is echt vele malen beter dan dat van een kippenei.

Zomertaling, n=4

Het territorium in het Zwarte Water berust op drie waarnemingen tijdens opeenvolgende rondes. De twee territoria in de Oldematen zijn gebaseerd op eenmalige waarnemingen van een paar op 11 mei. De kans is vrij groot dat deze paren eerst (elders) een broedpoging hebben gewaagd.

Ooievaar, n=9

Nesten zaten in bomen op speciaal daarvoor geconstrueerde plekken, maar enkele ook op zelf uitgekozen plekken. Ook zaten enkele nesten op hoogzitten van jagers. De meeste waren succesvol en van de nesten waar ik de jongen kon tellen vloog in drie gevallen één jong uit en in vier gevallen twee jongen. Eén boomnest leende zich goed voor controle en uitgerekend op dit nest trof ik een jong aan dat volledig verstrikt zat in bindtouw voor hooi of stroo. De draad zat vast aan een poot, was om de monstrueus opgezwollen tong heen gedraaid en verdween in de slokdarm. Omdat het jong desondanks helder uit zijn oogjes keek, heb ik de draad verwijderd, maar kon deze op geen enkele manier uit de slokdarm

krijgen. Heb hem toen zo kort mogelijk afgeknipt, op hoop van zegen. Een paar weken later lag het jong blakend van gezondheid op het nest en is later succesvol uitgevlogen. Kennelijk heeft hij het stuk touw succesvol uit zijn spijsverteringstelsel weten te verwijderen.

Het bewuste jong, een paar weken na verwijderen van de touwkluwen. 5 juli 2018 (Willem van Manen)

Roerdomp, n=1

De Roerdomp werd door diverse waarnemers roepend gehoord van 26 april tot 26 mei vanuit een van de rietputten in de Veldiger Buitenlanden. Dit natte rietveld is ontstaan door het plaggen van de oude rietbegroeiing, aanleggen van een diepe poel en het verplaatsen van de zomerkade. Hierdoor kwam het rietperceel onder invloed van het dynamische waterpeil van het Zwarte Water i.p.v het lagere polderpeil.

Havik, n=1

Het paar broedde in het meest opgaande bos in het gebied, in het zuidoosten van de Oldematen. Hier werd een nest gebouwd in een els, waarvan de jongen succesvol uitvlogen. Een tweede nest zat eveneens in een els, maar dan een singel net buiten het gekarteerde gebied. Ook hier zijn jongen uitgevlogen.

Bruine Kiekendief, n=2

In het gebied van het Zwarte Water verbleven drie paren, waarvan er één buiten de eigendomsgrenzen. Bij een van de paren werd alleen balts van man en vrouw waargenomen, bij een ander paar nestbouw, maar daarna niets meer en bij een derde paar riep het vrouwtje vanaf de nestplaats, terwijl het mannetje nestmateriaal aanvoerde. Alleen bij het meest noordelijke paar werden op 4 augustus twee uitgevlogen jongen waargenomen door Jeroen Bredenbeek. Het zou kunnen dat het geringe broedsucces een gevolg is van de toegankelijkheid van de meeste rietvelden voor grondpredatoren als vossen in combinatie met de al eerder genoemde bijna afwezigheid van staand overjarig riet. Het riet in de aangelegde rietputten is mogelijk ook nog te ijl voor Bruine Kiekendieven.

Buizerd, n=15

In totaal werden (inclusief broedgevallen buiten de grenzen) 22 nesten van Buizerds gevonden, de meeste in elzen, enkele in berken en het nest in het Zwarte Water zat in een dikke wilg. Van 14 nesten die in een laat stadium werden gecontroleerd, bleken er 13 succesvol. Dit bijzonder goede broedsucces is waarschijnlijk te danken aan de hoge veldmuizenstand op veel percelen.

Waterral, n=2

De enkele vastgestelde Waterrallen zaten in brede, verlandende sloten in de Oldematen. Op 13 mei en 13-7 is een roepende vogel gehoord in de rietvelden bij ringbaan in het Zwarte Water.

Kievit, n=25

In de laagveengebieden zaten Kieviten met name op delen waarvan de vegetatie open en kort is. De openheid wordt veelal veroorzaakt door langdurige inundatie. De vegetatie op deze stukken in zowel de Oldematen als de percelen langs het Meppelerdiep kwam kortgemaaid uit de winter en vanwege de schralere en veelal ook nattere situatie kwam de vegetatiegroei langzaam op gang. Langs het Zwarte Water broedden vooral Kieviten in laaggelegen delen die in het begin van het seizoen nog plasdras stonden. Uitzondering vormde een enkel perceel regulier grasland tussen de dijk, autoweg en enkele boerderijen/gebouwen. Op dit perceel, dat buiten het inventarisatiegebied viel, werden acht broedende Kieviten vastgesteld.

Wulp, n=8

Wulpen hadden een voorkeur voor de natte gebiedjes langs het Meppelerdiep en voor de uiterwaarden van het Zwarte Water. In de Oldematen werd slechts één paar vastgesteld. Hoewel dat bij Wulpen geen onomstotelijk bewijs is voor succesvol broeden, werd bij alle vier de paren in het Meppelerdiep tijdens een latere ronde alarm vastgesteld, duidend op aanwezigheid van jongen. Ook het paar in de Oldematen alarmeerde op een gegeven moment, al werd het later niet meer gesignaleerd (kan uit het gebied zijn gemigreerd). Van de vier paren langs het Zwarte Water werden er later drie alarmerend aangetroffen. Mochten deze paren alle jongen hebben grootgebracht, dan was het broedsucces van deze populatie in 2018 buitengewoon goed.

Grutto, n=4

Territoria werden alleen vastgesteld in de gebiedjes langs het Meppelerdiep. In het meest noordelijke terrein werden twee paren vastgesteld, waarvan één succesvol. In het zuidelijke terrein zijn eveneens twee paren vastgesteld, maar werden later in het seizoen vier paren met jongen aangetroffen, vermoedelijk deels afkomstig uit het omringende boerenland. Door de late maaidatum (1 juli) en het hoge waterpeil was dit gebied aantrekkelijk als opgroeigebied voor kuikens.

Watersnip, n=1

Naast het territorium langs het Meppelerdiep, dat is gebaseerd op twee baltswaarnemingen op 11 april en 6 juni, werden ook baltsende Watersnippen waargenomen in de zuidoostpunt van de Oldematen en op een locatie een km naar het noordwesten op 10 april. Hier bleef een vervolgschaarneming uit vanwege de nogal rigide criteria van autocluster.

Zwarte Stern, n=18

Een bijna magische ervaring: in de ochtendnevel met grote regelmaat de elegante schimmen van Zwarte Sterns die de kolonie verlaten om te foerageren boven de uiterwaarden van het Zwarte Water. Op twee aangrenzende plasjes met in totaal 40 nestvlotjes, uitgelegd door Staatsbosbeheer, werden op 15 mei op het oostelijke zeven en op het westelijke vijf bezette nestvlotjes geteld. Op 5 juni was de situatie op het westelijke plasje niet te overzien (en is er niet teveel moeite in gestoken in de wetenschap dat vrijwilligers van Staatsbosbeheer o.l.v. Jeroen Bredenbeek de nesten veel nauwkeuriger tellen), en was de populatie op de oostelijke plas gegroeid naar negen bezette nesten. Op 16 juni telde Jeroen Bredenbeek in totaal 18 nesten geteld.

Holenduif, n=5

Holenduiven zijn schaars in dit gebied, dat overwegend uit grasland bestaat. Er werd genesteld in boerderijen, nestkasten en onderin een ooievaarsnest.

Koekoek, n=6

Koekoeken zijn gekarteerd op basis van uitsluitend roepende mannetjes. Opmerkelijk in de Oldematen was de aanwezigheid van veel vrouwtjes (in alle territoria werden ook vrouwtjes waargenomen).

Velduil, n=0

Op 11 april vloog in de diepe ochtendschemer een langvleugelige uil over de weg richting het middelste gebiedje langs het Meppelerdiep. Later die ochtend joeg ik een Velduil op uit dit gebiedje, vermoedelijk ging het om dezelfde vogel. Vanwege de beslotenheid is dit een van de minst geschikte delen van het gebied om in te broeden. In het Staphorsterveld aan de oostzijde van de Oldematen werden twee losse waarnemingen gedaan in april en juni.

Ransuil, n=0

Op 15 juni werd in de zuidoostelijke uitloper van de Oldematen een verse ruiveer van een Ransuil gevonden. Het is dus niet onmogelijk dat de soort broedvogel is in het gebied.

Torenvalk, n=2

Het zuidelijke territorium in de Oldematen berust op een paar dat broedde in een melkbus, opgehangen in een populier. In het noordelijke werd tweemaal een paar waargenomen in een van de hoogspanningsmasten.

Boomvalk, n=2

De twee territoria berusten op twee nestvondsten in het noorden van de Oldematen. Beide nesten (gebouwd door Zwarte Kraai) zaten in een els en bevatten op 15 juni drie eieren. Op 5 juli was het zuidelijke nest leeg (resten van eieren in nest) en lagen in het noordelijke nog steeds drie warme eieren. Op 25 juli was ook dit nest leeg, maar aan de poep rond de nestkom was te zien dat er kleine jongen in het nest hadden gezeten. Welke predatoren verantwoordelijk zijn geweest voor het mislukken, is onbekend.

Zuidelijker in de Oldematen werd op zowel 5 als 15 juni een solitaire vogel waargenomen, rustend in een boomtop. Op 14 mei werd bovendien een paar gezien boven het Zwarte Water, bakkeleidend met een paar Torenvalken. Deze vogels hebben waarschijnlijk ergens buiten het gebied gebroed. Het lijkt echter geen twijfel dat dit een gunstig gebied voor Boomvalken is.

Zwarte Kraaiennest met legsel van Boomvalk. Dit legsel zou wel uitkomen, maar is kort daarna waarschijnlijk gepredeerd. Oldematen, 15 juni 2018 (Willem van Manen).

Grauwe Klauwier, n=6

Van de zes paren hebben tenminste vijf paren jongen gehad (voerend mannetje en vrouwtje) en het zesde paar tenminste eieren (voerend mannetje). Bij drie paren zijn daadwerkelijk uitgevlogen jongen waargenomen. Bij twee paren is een nest gevonden. Het meest noordelijke paar zat in een wilg op 1,7 m, (5 ei, 5 jongen). Het andere nest zat in een Gelderse roos op 1,5 m en dit nest werd pas gevonden toen er al twee jongen op de rand zaten. Bij de meeste territoria viel het op dat deze waren gevestigd in struwelen langs bloemrijk grasland met een ijlere grasvegetatie. Deze percelen kenmerkten zich ook door veel grotere aantallen sprinkhanen, vlinders en andere insecten.

Zwarte Kraai, n=12

Het is best bijzonder dat in een roofvogelrijk gebied als de Oldematen nog Zwarte Kraaien tot broeden komen. De kraaien leken een tendens te hebben om in de buurt van ooievaarsnesten te broeden, mogelijk omdat dit een soort van bescherming tegen predatoren biedt (echter geen idee op welke manier) of omdat er voedselresten zijn weg te kapen. Eén kraaiennest zat schuin boven een ooievaarsnest en was in elk geval succesvol.

Nest van Ooievaar, met daarboven nest van Zwarte Kraai, beide succesvol in 2018. 10 april 2018, Willem van Manen.

Baardman, n=8 en Snor, N=8.

Baardmannen en Snorren zijn alleen waargenomen in de rietvelden langs het Zwarte Water, daar waar grotere oppervlaktes nat riet voorkomen. Bij de Baardmannen was het opmerkelijk dat pas op 15 mei een groter aantal werd waargenomen. Mogelijk is dit veroorzaakt doordat veel oud riet was platgeslagen door het overvloedige water in de voorafgaande winter.

5. Evaluatie

Vanwege het grote aantal soorten van de Rode Lijst, dat broedt in de Oldematen en met name het Zwarte Water, kunnen deze gebieden worden gezien als van respectievelijk regionaal en nationaal belang. Voor beide gebieden geldt dat het de moeras habitats zijn, die daarbij doorslaggevend zijn. Vanwege de vrij grote natuurlijke dynamiek in het Zwarte water, is er een grote kans dat de situatie, zoals die in 2018 werd aangetroffen, in stand kan worden gehouden. Voor weidevogels is het gebied echter niet meer geschikt en men zou zich kunnen afvragen of de baten van bestrijding van Vossen (de enige tegendruk tegen ganzen) in het gebied, de kosten overstijgen.

In de Oldematen verliezen soorten van open water, maar ook van diverse verlandingssituaties geleidelijk aan terrein. Dit is een gevolg van de voortschrijdende verlanding van de vele dwarssloten in het gebied. Om successie tegen te gaan wordt er op vrij grote schaal bos verwijderd langs de sloten, maar dit geeft een impuls aan riet en biezen, waardoor verlanding in feite versnelt. Het is aannemelijk dat op termijn soorten als Rietzanger, Blauwborst, Kleine Karekiet en Bosrietzanger in aantal afnemen.

Het grasland tussen de sloten in de Oldematen is inmiddels van geen betekenis meer voor weidevogels en er zijn nauwelijks nog soorten die echt gebruik maken van de graslanden (met uitzondering van Buizerd en Ooievaar, die er waarschijnlijk op muizen jagen). Ook Grauwe Klauwieren maken gebruik van het grasland, zij het dat zij nogal specifieke graslanden selecteerden die bloemrijk waren en voorzien waren van een ijle grasvegetatie. In dergelijke percelen werden soms meerdere Ooievaars gezien, jagend op insecten.

In feite zijn delen met sterk verlande en vaak ook smallere sloten, in combinatie met een dichte grasmat ook op dit moment al tamelijk soortenarm. Men zou kunnen overwegen om in dergelijke delen toe te geven aan de successie en, bosvorming een kans te geven.

Een van de zeer smalle, karakteristieke perceeltjes voor de Oldematen. 5 juli 2018 (Willem van Manen).

6. Literatuur

Van Groen F.M. 2009. Broedvogels van de Oldematen en de Veerslootlanden. G&G-rapport 2009-31. Van der Goes en Groot, Alkmaar.

Klemann M. 1993. Broedvogels van de Oldematen in 1992. SOVON-rapport 1993/02. Sovon, Beek-Ubbergen.

van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlage 1. Soortkaarten inventarisatie 2018

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

